

affectuum sensibilium, immo vero nescio, an possit esse aliter cor symbolum caritatis excellentiori modo, quam si sit organum affectuum sensibilium, qui spirituales amorem comitantur. 2.º Quia, ut ipsemet Prosper Lambertini observaverat, prudentissime Ecclesia abstinere solet a definiendis controversiis inter catholicos disputatis, nisi quando necesse id esse judicaverit; cum vero abstinere ab huiusmodi definitionibus, nulli parti contententium præjudicat. 3.º Illud quoque addiderim, etiam in nostra sententia non esse absque ulla distinctione verum, quod cor sit sedes et organum affectuum; non est enim sedes et organum nisi affectuum sensibilium. Quare motivum, cur non solum Cor Jesu carneum, sed caritas quoque simul cum eo veneranda sit, si adæquate loquamur, non videtur esse, quod cor sit sedes et organum affectuum, non est enim organum caritatis, utpote quæ spiritualis est: at vero est motivum adæquatam ac verissimum, quod cor sit symbolum, est enim symbolum propriissime respectu omnium affectionum, et sensibilium et spiritualium, immo et divinarum. Et hactenus de hac controversia, quam ideo tractatam fusius voluimus, ne quis sententiam, S. Thomæ gravissimorumque antiquitatis Doctorum auctoritate venerandam, eamque vere probabilem, clamoribus magis, quam rationibus quorundam recentiorum, perterritus desereret.

ARTICULUS III.

Quotuplex appetitus sensitivus et ejus actus.

Utrum sit
admittenda divi-
sio appetitus
in communem
et particularem.

26. Primo breviter quæri potest, num admittenda sit divisio illa appetitus in communem aut principem, qui circa objecta omnia sensibilia versatur, ac toti corpori velut imperat, omniaque membra movet, ut in commodum ac defensionem totius conspirent, et quinque particulares, respondententes totidem sensibus externis. Nam Scotus eam invexisse dicitur (1), multique postea Scotistæ receperunt (2) et quidam etiam ex

(1) Vide apud Mastrium (*de anim. disp. 5, quest. 9, num. 310*), et Dupasquier (*de anim. disp. 11, quest. 3, Conclus. 1.^a*).

(2) Vide Mastrium et Dupasquier, loc. cit.

nostra Societate (1), prababilemque reputant Compton et Lossada (2). Mihi vero videtur cum communis sententia, non esse nisi unum appetitum sensitivum. Primo quia superflue ponuntur plura, nisi urgeant evidentes rationes, ubi unum abunde sufficit. Atqui sufficit unus appetitus internus ad quævis bona sensibilia, quovis etiam externo sensu percepta appetenda. Ergo... Secundo, quia contraria sententia falsum supponit, nempe cognitionem sensuum externorum sufficere ad appetendum. Atqui ostendimus modo, ad actum appetitus requiri cognitionem interni sensus: siquidem appeti nequit nisi bonum et conveniens, per sensus autem externos non apprehenditur ratio boni et convenientis, sed aut color aut sonus aut alia ex qualitatibus sensibilibus. Ergo... Et per hæc nullo negotio solvuntur rationes adversariorum, quæ videri apud Lossada et Mastrium possunt; nec in re plana parvique momenti diutius inhærendum est (3).

§ I.—PRÆCIPUI ACTUS APPETITUS SENSITIVI.

27. Celebris est divisio appetitus apud veteres communiter recepta in concupiscibilem et irascibilem: quorum primum nomen accepit a *concupiscentia* vel desiderio, quod est manifestissimum inter omnes actus concupiscibilis (4); alter vero ab ira, quæ etiam est manifestissima inter passiones vel actus irascibilis appetitus (5). Ratio hujus divisionis ex eo petitur, quod bonum, in quo appetitus objectum reponitur, interdum objicitur ei ut tale simpliciter, interdum vero ut septum difficultatibus, quæ illius assecutioni obstant. Appetitus ergo concupiscibilis habet pro objecto bonum sensibile ita simpliciter spectatum; irascibilis autem bonum contra

Divisio
appetitus
in concupiscibi-
lem et
irascibilem.

(1) Ita v. g. Hurtado (*de anim. disp. 17, sect. 11*), et obiter Quiros (*disp. 86, sect. 3, num. 25*).

(2) Compton. (*de anim. disp. 15, sect. 2, num. 5*), Lossada (*de anim. disp. 5, cap. 5 num. 132*).

(3) Vide Arriaga (*de anim. disp. 5, sect. 6, num. 89*), Oviedo (*ibid.*, contr. 4, punct. 3, num. 8), Francisc. Alphons. (*disp. 11, sect. 4, num. 80*), Soarez Lusit. (*de anim. tract. 2, disp. 3, sect. 2, num. 231*).

(4) S. Thom. 1. 2. quest. 25, art. 2, ad 1.^{am}.

(5) S. Thom. *ibid.* art. 3, ad 1.^{am}.

quid
concupiscibilis
et irascibilis.

adversantia defendendum; et propterea concupiscibilis describitur ille, qui versatur circa bonum simpliciter prout conveniens; irascibilis vero ille, qui respicit bonum ut defensandum insurgendo adversus ea, quæ illius assecutionem impediunt. Et quoniam appetitus, sicut primario tendit in bonum actu prosecutivo, ita secundo respicit malum actu nempe aversativo; concupiscibilis et irascibilis respectu mali sic distinguuntur, ut ille quidem malum respiciat tamquam simpliciter inconveniens, irascibilis vero tamquam repellendum ac propulsandum. Unde etiam dici solet concupiscibilis objectum proprium esse bonum delectabile secundum sensum, et munus ejus appetere commoda, refugere incommoda; irascibilis autem objectum esse bonum arduum (1), et munus ejus bona concupita defendere, mala repellere atque ulcisci. Quamquam enim quibusdam minus placeat objectum irascibilis vocare bonum arduum, facile possunt hac in re misceri quaestiones de voce; neque video, cur non debeat vox hæc admitti in sensu jam declarato, designando nempe tale bonum, cujus possessioni obstant adversa vel difficultates superandæ. Irascibilis ergo dicitur versari circa bonum arduum vel oppositum malum.

28. PROPOSITIO 1.^a Appetitus recte dividitur in concupiscibilem et irascibilem.

Probatur
predicta divisio.

Probatur cum S. Thoma: *In rebus naturalibus corruptibilibus non solum oportet esse inclinationem ad consequendum convenientia, et refugendum nociva, sed etiam ad resistendum corruptentibus et contrariis, quæ convenientibus impedimentum præbent, et ingerunt nocumenta: sicut ignis habet naturalem inclinationem, non solum ut recedat ab inferiori loco, qui sibi non convenit, et tendat in locum superiorem sibi convenientem; sed etiam quod resistat corruptentibus et impedientibus. Quia igitur appetitus sensitivus est inclinatio consequens apprehensionem sensitivam, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequens formam naturalem, necesse est, quod in parte sensitiva sint duæ appetitivæ potentia. Una, per quam anima simpliciter inclinatur ad prosequendum ea quæ sunt convenientia secundum sensum, et ad refugendum nociva; et hæc dicitur concupiscibilis.*

(1) Vide S. Thom., de verit., quaest. 25, art. 2.

Aia vero, per quam animal resistit impugnantibus, quæ convenientia impugnant, et nocumenta inferunt; et hæc vis vocatur irascibilis: unde dicitur, quod ejus objectum est arduum, quia scilicet tendit ad hoc, quod superet contraria, et superemineat eis (1).

29. Jam uterque iste appetitus plures habet actus, qui passiones dicuntur. Et primo quidem concupiscibilis habet sex actus, tres circa bonum et totidem circa malum, nempe amorem et odium, gaudium seu delectationem et tristitiam vel dolorem, ac denique desiderium et fugam aut abominationem. Amor est actus appetitus circa bonum absolute consideratum, præscindendo videlicet ab ejus presentia vel absentia; odium autem versatur simili modo circa malum. Gaudium vel delectatio respicit bonum præsens seu actu possessum; et contra tristitia vel dolor malum, quo actu afficimur, aut vexamur, vel quod tamquam præsens jam apprehenditur. Desiderium est actus habens pro objecto bonum futurum; fuga vero malum futurum vel impendens. Ratio hujus actuum varietatis in concupiscibili hæc reddi potest. In concupiscibili tot ac tales actus vel passiones erunt, quot diversis modis contingit appetitum concupiscibilem tendere per prosecutionem in bonum, et per fugam in malum, absolute consideratum; seu quod idem est, quot modis contingit appetitum concupiscibilem moveri objective a bono et malo considerato absolute. Movetur autem primo hic appetitus a bono absolute, ita ut in illud simpliciter inclinetur per propulsionem quamdam et velut coaptationem sui ad illud; et hic motus dicitur passio amoris. Contra vero a malo absolute excitatur seu movetur primo hic appetitus ad fugam quamdam illius; et hic motus dicitur odium. Secundo bonum, quatenus futurum est, et obtineri potest, neque tamen adhuc possidetur, appetitum hunc excitat ad quemdam motum, quo in illud, ut futurum et possibile inclinetur; et hic motus nominatur concupiscentia sive desiderium. Contra vero malum, ut futurum possibile, excitat appetitum hunc ad peculiarem quemdam motum, quo sub ea ratione malum

Concupiscibilis
subdividitur in
sex actus:
amorem et
odium,
gaudium et
tristitiam vel
dolorem,
desiderium et
fugam:
brevis horum
affectuum
descriptio.

Probatur hæc
septuplex
divisio
concupiscibilis.

(1) S. Thom. 1. p. quest. 81, art. 2. Cfr. de verit. quaest. 25, art. 2; 1. 2. quest. 23, art. 1; Ethicor. lib. 2, lect. 5, paragr. b.

fugitur; et passio hæc, quæ concupiscentiæ, ut patet, contraria est, non habet proprium nomen, inquit divus Thomas (1), sed nominatur communi vocabulo *abominatio* quedam seu *fuga*, sicut idem S. Thomas nominat (2). Tertio bonum, cum fuerit iam obtentum, excitat, et movet appetitum, ut in ipso conquiescat per passionem videlicet peculiarem, quæ nominatur *delectatio* sive *gaudium*. Contra vero malum, cum iam instat, et urget præsens, appetitum excitat ad quamdam perturbationem et inquietudinem, quæ nominatur passio *irishliæ* sive *doloris*. Itaque passiones appetitus concupiscibilis omnino sunt ille sex, quas diximus, quæque continentur in his tribus combinationibus, quarum quælibet habet prosecutionem et fugam, ut est expositum» (3). Hujus numeri rationem quoque et congruentiam suadere conatur S. Thomas (4). Nullus porro motus est in appetitu circa bonum vel malum ut præteritum; quia ratio ista præteriti per se nullatenus variat rationem objecti respectu appetitus, quandoquidem bonum vel malum præteritum, qua tale præcise, non excitat ullum motum in appetitu, sed solum ratione boni vel mali, quod concretum illud importat, vel etiam, si quasi adhuc præsens apprehendatur.

In quo
discrepent dolor
et tristitia.

Circa hos porro actus notandum primo venit, tristitiam et dolorem sensibilem, quamvis versentur circa præsens malum, non prorsus confundi, nec identificari; nam tristitia est de malo præsentis vel apprehenso ut tali, quod tamen sensum tactus minime lædit, dolor autem est de malo, quod nocet corpori ac sensui tactus (5). Unde circa tristitiam non est dubium, quin sit actus appetitus; at circa dolorem acriter controversitur, sitne displicentia de nocumento corporeo, ac proinde actus appetitivæ potentiæ, an vero perceptio objecti, nocumentum afferentis, ideoque actus potentiæ cognoscitivæ; qua de re alibi egimus (6). Notandum deinde est, quod

Sententia
Scotistarum,

(1) S. Thom. 1. 2. quæst. 30, art. 2, ad 3.um

(2) S. Thom. ib. quæst. 23, art. 4.

(3) Valentia. In 1.um 2.^æ disp. 3, quæst. 1, punct. 2. Vide etiam Suarez, *de anim.* lib. 5, cap. 5, num. 2.

(4) S. Thom. 1. 2. quæst. 23, art. 4.

(5) Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 35, art. 2; Suarez, *ibid.* num. 5.

(6) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 224, pag. 786.

Scotistæ cum Subtili Doctore putant delectationem vel gaudium ac tristitiam non esse in se formaliter actus elicitos ab appetitu, sed aliquid consequens ad actum ejusdem, vel ut ipsi loquuntur, meram passionem, quæ sequitur amorem boni præsentis vel odium mali (1). Alii vero Philosophi arbitrantur hos esse veros actus elicitos ab appetitu (2); procedere enim videntur ex impulsu vitali potentiæ, supposita cognitione boni vel mali præsentis. Denique cum delectatione ac dolore connexionem habent rursus et fletus, de quibus in præcedenti volumine non nihil dictum est.

negantium
gaudium et tri-
stitiam esse
actus elicitos
ab appetitu.

30. Irascibilis, quamquam et ipsa circa bonum et malum versetur, ratione tamen difficultatis vel arduitatis diversus actus exercet ab actibus concupiscibilis: illi autem sunt quique, spes et desperatio, audacia et timor atque ira (3). In his omnibus plane vides semper esse difficultatem aliquam superandam. Spes in primis sive quoad rem ipsam, quæ speratur, sive saltem ratione periculi et incertitudinis arduitatem habet. Desperatio vero non daretur, nisi rei difficultas faceret despondere animum. Audacia nulla reputatur sine magnitudine ac difficultate operis aggrediendi. Nemo etiam timere dicitur malum, quod facile potest avertere. Ira denique licet interdum excitari possit ob malum vel injuriam re ipsa non magnam, semper tamen videtur supponere, saltem in apprehensione, indignitatem quamdam vel molestiam non tolerandam. Ratio vero divisionis est hæc. Nam bonum arduum vel ædificale si iam obtentum sit et præsens, movere potest tantummodo concupiscibilem appetitum ad delectationem; irascibilem autem nullo modo, siquidem nulla iam superest vincenda difficultas. Si vero futurum sit et nondum obtentum; tunc vel possibile æstimatur, vel impossibile ad obtinendum. Si possibile, duos motus prosecutionis in irascibili excitare potest, nempe alterum spei, quæ ipsum difficile bonum respicit

Irascibilis habet
quinque actus:
speciem,
desperationem,
audaciam,
timorem et iram

idque probatur.

(1) Vide v. g. Mastriam (*de anim.* disp. 5, quæst. 10, num. 325 seqq.), Dupasquier (*ibid.*, disp. 11, quæst. 4, conclus. 2).

(2) Vide Suarez, *ibid.* num. 3; et tract. de Passionibus, disp. 1, cap. 1, num. 2.

(3) Quidam Scotistæ, ut Dupasquier, (*de anim.* disp. 11, quæst. 4, conclus. 1.^a) solam iram ponunt in irascibili, quatuor reliquas ad concupiscibilem rejiciunt.

tanquam finem quemdam et terminum; alterum *audaciæ*, quæ, postposita difficultate et periculo imminenti mali ex procuratione boni difficilis, ad media progreditur, quæ sint ad tale bonum consequendum conducibilia. Si autem bonum difficile æstimetur impossibile ad consequendum, ingeret tunc alium quemdam motum videlicet *desperationis*. Jam vero malum evitatu difficile, si præsens fuerit, non excitat sub ea ratione irascibilem ad aliquem motum, qui directe sit circa ipsum malum ut præsens, sed tantummodo concupiscibilem ad dolorem seu tristitiam, excitat tamen irascibilem ad quemdam alium motum, puta ad *iram*, qua impellimur ad vindicandum malum jam acceptum, vicissim rependendo aliud malum. Qui motus iræ, cum in prosecutione quadam consistat, per se et formaliter non habet pro objecto malum illud præsens, sed potius bonum quoddam consistens in illa retributione et veluti æqualitate vindictæ. Si autem malum difficile evitatu nondum præsens sit, sed futurum; ingerit sui *timorem*, qui est passio audaciæ contraria... Ita fit, ut in irascibili sint illæ passiones quinque, quas numeravimus nempe spes et desperatio, audacia et timor, et iræ (1). Non enim potest in irascibili esse circa bonum actus respondens iræ, quæ est circa malum; quia si quis responderet, esset maxime desiderium remunerandi benefactorem, respondens ulciscendi cupiditati, quæ in ira promeritam intendit vicem rependere malefactori. «At hic actus non potentiæ irascibilis est, sed concupiscibilis, quoniam eo ipso quod quis objicitur ut benefactor, ardui ratio tollitur, atque adeo objectum irascibilis destruitur, tantumque manet desiderium, ad concupiscibilem pertinens» (2).

Dices, post obtentam victoriam circa bonum vel malum arduum exurgit exultatio quædam animi et gloriatio, quæ distincta est a quinque prædictis actibus irascibilis. Ergo in irascibili plures agnoscendi sunt actus—*Respondeo*, exultationem illam non esse in irascibili, sed in concupiscibili, et revocari ad gaudium vel delectationem. Qui enim exultat, jam possidet bonum, quod querebat; bonum autem jam præsens amittit hic et nunc rationem arduitatis.

(1) P. Gregorius de Valentia, loc. cit.

(2) Suarez, loc. cit., cap. 5, num. 15.

Hæ sunt undecim passiones vel capitales actus appetitus sensitivi, de quibus agere singillatim non est nostrum, sed Theologorum vel Philosophorum moralium. Hi sunt, inquam, actus *capitales*, quia sub his contineri possunt variae aliæ passiones, prout, cum agitur de singulis, notari solet. Videatur interea S. Thomas (1) et ejus interpretes, qui solide copioseque pro more suo de hisce disseruerunt (2). Mihi vero liceat pauca quædam addere ad pleniorum istorum intelligentiam.

§ II.—DE PASSIONIBUS.

31 2) Et primo quidem actus appetitivæ potentiæ, ut non semel innui, vocantur *passiones*. Quamvis enim passio, interdum sumatur latius pro quavis mutatione aut receptione actus cujuscumque, etiam perficientis, sæpe vero proprie, quando videlicet importat receptionem cum aliqua alteratione (3); cum tamen sermo est de appetitu, sumitur communiter pro actu ejusdem, ac definiri solet cum S. Joanne Damasceno *motus appetitivæ virtutis sensibilis ex imaginatione boni vel mali* (4), vel etiam actus appetitus sensitivi ex apprehensione boni vel mali cum aliqua corporis mutatione. Ratio vero appellationis fundari videtur in transmutatione organica, quæ actum appetitus comitatur potissimum in corde, ut in præcedenti paragrafo vidimus, et constat etiam experientia, et confirmatur ex usu et consuetudine communi Philosophorum Theologorumque post S. Paulum (5) et Patres Ecclesiæ (6). *Motus animi*, inquit S. Augustinus, *quos Græci πᾶθη*,

Quid passio,

et undenam sic dicta.

(1) S. Thom. 1. 2. a. quæst. 26.

(2) Vide Valent. (loc. cit.), Suarez (tract. de passionibus, disputatione 1), etc.

(3) Vide S. Thom. (de verit. quæst. 26, art. 3; 1° dist. 17, quæst. 2, art. 1, ad 15.um; *Ethicor.*, lib. 2, lect. 5.^a; 1. 2. quæst. 22, art. 1). Et lege Conimbricensis (*Ethicor.*, disp. 6, quæst. 3, art. 1; et *Physicor.* lib. 7, cap. 1, quæst. 1, art. 4), Salas (*In 1.^{am} 2.^æ, tract. 9, disp. 2, sect. 1*). Cfr. *Psycholog.* vol. 2.um, num. 103, pag. 394.

(4) S. Joann. Damasc., *De orthodox. Fid.* lib. 2, cap. 22.

(5) *Roman.* cap. 7, vers. 5. Vide S. Joann. Chrysost. super hunc locum S. Pauli.

(6) Vide S. August. (*de Civit. Dei*, lib. 9, cap. 4), S. Hieron. (*In Matt.* cap. 5 et 26), S. Damascen. (nuper citat.), S. Gregor. Nyssen. (*de Resurrection. et anima*, ante med.).

appellant, ex latinis quidam, ut Cicero (1), *perturbationes dixerunt, alii affectiones* (2), alii de graeco expressius *passiones vocant; quia exprimit passionis nomen commotionem animi et corporis* (3). Easdem Quintilianus vocat *affectus* (4), Gellius (5) et Macrobius (6) *motus*. Nimirum viderunt omnes viri sapientes, «inter omnes actus potentiariarum, tum cognoscendum, tum appetendum, eos duntaxat, qui ad appetitum sensitivum pertinent, suapte natura semper fieri (intellige per se, non solum per accedens cum aliqua transmutatione corporis, quae animal a sua naturali dispositione deiciat)» (7). Unde

Apud recentiores tamen, non omnes actus appetitus sensitivi videntur vocari passiones, sed tantum illi, qui intensiores sunt violentioresque, unde etiam distingui solent *emotiones* a passionum motibus. «Les psychologues modernes, inquit Rev. Dom. Mercier (*Psychologie*, num. 120, pag. 236), distinguent généralement, nous l'avons déjà fait remarquer ailleurs, trois facultés de l'âme, l'intelligence, la sensibilité et la volonté, ou trois groupes de faits psychiques, les faits intellectuels, les faits affectifs et les faits volontaires.— «1.º la sensibilité, c'est, disent-ils, la faculté de jouir et de souffrir, la sensation ou le sentiment c'est, l'acte de cette faculté, la manifestation actuelle de la sensibilité. Il y a, ajoutent-ils, dans l'acte de la sensibilité trois moments à distinguer: 1.º l'inclination, qu'on appelle encore penchant ou tendance, c'est l'état du sujet sensible tendant vers le plaisir et fuyant la douleur, mais antérieurement à toute expérience; 2.º l'émotion, c'est le plaisir ou la peine résultant de l'inclination satisfaite ou contrariée; 3.º la passion qui tient à la fois de l'inclination et de l'émotion; c'est une inclination violente procurant de vives émotions. (Ainsi s'exprime un psychologue délicat, qui est d'ordinaire d'un remarquable netteté, M. Marion, dans son livre: *Leçons de psychologie appliquée à l'éducation*, 15.^{em} leçon). Idem videntur sensisse Tullius (*Tusculan.* lib. 4) et Seneca (lib. *de ira*) apud Suarez (*de passionibus*, disp. 1, sect. 1, num. 2); idemque inuit vulgaris modus loquendi. Nihilominus sicut affectus ipsi non distinguuntur specificè ex sola majori vel minori vi atque intensitate, ita neque est in sermone philosophico ratio discedendi in usu vocis a veneranda tot saeculorum traditione.

(1) *Tusculan.*, lib. 2 et 4.

(2) *Seneca*, lib. *De ira*.

(3) S. August. loc. sup. cit.

(4) Lib. 6, cap. 6.

(5) *Noctium atticar.* lib. 19.

(6) *Do somno Scipion.* lib. 2, cap. 16.

(7) Conimbric., *Ethicor.* disp. 6, quest. 3, art. 1.

concluit Angelicus rationem passionis, magis proprie inveniri in appetitu sensitivo, quam non solum in voluntate, cuius actus, utpote spiritualis, nullam importare potest organicam transmutationem, sed etiam in apprehensione sensitiva, in qua per se non requiritur nisi immaterialis transmutatio, ratione videlicet speciei impressae, et solum per accedens reperitur transmutatio materialis organica (1); vel certe transmutatio huiusmodi in sensatione non est sensibilis, sicut in actibus appetitus, nisi cum potentior aut violentior recipitur ex objecto impressio. Itaque licet in voluntate quoque sit amor, odium et alii actus respondententes actibus appetitus sensitivi (2), non tamen vocari possunt passiones, prout in illa sunt, quemadmodum docent Scholastici cum S. Thoma (3). Et haec dicta fuerint de sermone philosophico, nam constat vulgo saepe distingui passiones a suavioribus affectibus.

32. Quod divisionem passionum attinet, non una fuit veterum sententia, quemadmodum videre licet apud Eximium Doctorem (4) et P. Joannem de Salas (5); praevaluit tamen,

Divisio
passionum.

(1) S. Thom. 1. 2. quest. 22, art. 2 et 3; *de verit.* quest. 26, art. 3.

(2) Vide Suarez, loc. cit. sect. 12, num. 11; Valentia, disp. 3, quest. 11, punct. 3.

(3) «Sciendum tamen est, quod sicut intellectus habet aliquam operationem circa eadem, circa quae sensus operantur, sed altiori modo, cum cognoscat universaliter et immaterialiter, quod sensus materialiter et particulariter cognoscit; ita appetitus superior circa eadem habet operationem cum appetitibus inferioribus, quamvis altiori modo; nam inferiores appetitus tendunt in sua objecta materialiter et cum aliqua passione corporali, a quibus passionibus nomen irascibilis et concupiscibilis imponitur; appetitus vero superior habet aliquos actus similes inferiori appetitui, sed absque omni passione. Et sic operationes superioris appetitus sortiuntur interdum nomina passionum; sicut voluntas vindictae dicitur ira, et quietatio voluntatis super aliquo diligibili dicitur amor; et eadem ratione, ipsa voluntas, quae hos actus producit, dicitur interdum irascibilis et concupiscibilis, non tamen proprie, sed per quamdam similitudinem; nec tamen ita quod in voluntate sint aliqua vires diversae similes irascibili et concupiscibili.» S. Thom., *de verit.*, quest. 25, art. 3, fin.

(4) Suarez, *de actib. human.* etc., tract. *de passion.* disp. 1, sect. 12.

(5) In 1.um 2.um, tract. 9, disp. 2, sect. 3.

et communis evasit inter Scholasticos tradita superius divisio, quam libenter video probasse et sectatos esse etiam alios quosdam scriptores nostris diebus (1). Cartesius aliam divisionem preferendam esse duxit, ac plurimas species distinxit passionum, quas mox ad sex principales revocavit (2); alii vero postea alias invexere divisiones, quas nec opere pretium est, nec vacat singillatim recensere, nedum refutare (3), cum potissimum nec Scholasticorum divisionem exposuerimus tamquam unicam, quæ recte fieri possit, sed tamquam sapientissime institutam, et vel ipsa tantorum scriptorum auctoritate cæteris omnibus præferendam. Nam divisiones logicæ rerum, cum sint opus artis, multifariam haud absurde institui queunt pro varia consideratione ac respectu (4). Cæterum species alias affectuum, quas minutatim enumerant recentiores, sub aliqua ex istis undecim recte constitui posse, ostenditur in peculiari singularum tractatione (5). Admirationem porro Cartesius primam originem inter passiones esse levissime falsissimeque iudicavit, ut vel ex eo constat, quod eædem, ac in nobis, sint passiones in brutis, quæ tamen proprie admirari nequeunt, ut in præcedenti volumine docuimus. Cæterum nihil mirum, si scriptor ille, qui sensum ab intellectu satis distinguere

Capitur
Cartesius,
qui
admirationem
esse primam
inter-passiones
iudicavit.

(1) Vide v. g. Surlbed (*La Morale*, etc. cap. 2, *Les passions*, pag. 12), Fonsegrive (*Éléments de Philosophie. Psychologie*. 2.º partie, 31.ème leçon).

(2) *Traité des passions*, art. 53, seqq. et art. 60.

(3) Plures vide, si lubet, relatas a Descureti, *La medicina de las pasiones*, 1.^a parte, cap. 2.

(4) Vide Suarez, tract. de *passion*. disp. 1, sect. 12, num. 2-6.

(5) «Divisio vero Sancti Thomæ in undecim passiones nobis retinenda est, quia et magis recepta est, et facilius ad explicandam originem et connexionem omnium affectuum; quare alie, quæ numerari solent, ad has revocandæ sunt, ut exardescencia, quæ est quoddam iræ genus, fiducia, quæ ad spem pertinet, invidia, amulatio, misericordia, quæ pars est tristitiæ quædam, et verecundia, quæ pars est timoris: quas omnes Aristoteles numerat, et similes sunt aliæ, quas distinguit Cicero in illa *Tusculana* 4. Alii addunt favorem qui non est nisi benevolentia. Alii addunt reverentiam, quæ est pars timoris, cui oppositur contemptus, qui proprie videtur consistere in quadam audacia, et idem de similibus». Suar, loc. cit., num. 6.

nescivit, admirationem, quæ affectus est non sensitivi appetitus, sed voluntatis, inter passiones collocaverit.

33. Jam ut aliquis constituatur ordo inter passiones concupiscibilis et irascibilis, trifariam conferri possunt ex Angelici doctrina: α) ratione generationis, β) secundum perfectionem ac dignitatem, γ) secundum oppositionem et contrarietatem.

α) Ratione porro generationis comparandæ sunt istæ passiones per se et ex natura rei, non vero per accidens respectu casuum particularium propter peculiaria adjuncta; in his enim nullus certus ordo statui potest, quandoquidem sicut potest in particulari objectum unius passionis ad cuiuslibet alterius objectum ordinari, sic etiam quælibet passio ex quælibet alia oriri; quemadmodum qui v. g. ira concitatus est, potest consequenter concitari motu concupiscentiæ vel desiderii boni alicujus necessarii ad sumendam vindictam (1). Si autem ex natura rei loquamur, duplex in primis genus passionum distinguit Angelicus: alterum, quod quietem ac possessionem importat, ut sunt gaudium et tristitia, alterum, quod motum involvit, ut v. g. desiderium et fuga, etc. Notatque in passionibus irascibilis non reperiri aliquid, quod pertineat ad quietem, quia *id, in quo jam quiescit, non habet rationem difficultis seu ardui, quod est objectum irascibilis*. Jam vero *quies cum sit finis motus, est quidem prior in intentione, sed posterior in executione*. Ergo saltem relate ad passiones concupiscibilis, quæ significant quietem in bono, certum est omnes prorsus passiones irascibilis priores esse ordine executionis, sicut v. g. *spes præcedit gaudium, et causat ipsum*. Dixi relate ad passiones, quæ significant quietem in bono; nam *passio concupiscibilis, quæ importat quietem in malo, scilicet tristitia, media est inter duas passiones irascibilis, timorem et iram*. Sequitur enim timorem, quia cum occurrerit malum, quod timebatur, causatur tristitia; præcedit autem motum iræ, quia cum ex tristitia præcedente aliquis insurgit in vindictam, hoc pertinet ad motum iræ. Et quia rependere vicem mali apprehenditur ut bonum, cum iratus hoc consecutus fuerit,

Ordo passionum
ratione
generationalis:

(1) Vide Valentia, In 1.^{am} 2.^æ disp. 3, quest. 11, punct. 2.

gaudet. Sed si comparentur passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis, quæ important motum, sic manifeste passionibus addunt supra passiones concupiscibilis, sicut et objectum irascibilis addit supra objectum concupiscibilis arduum sive difficultatem. Spes enim supra desiderium addit quendam conatum et quendam elevationem animi ad consequendum bonum arduum; et similiter timor addit supra fugam seu abominationem quendam depressionem animi propter difficultatem mali. Sic ergo passiones irascibilis media sunt inter passiones concupiscibilis, quæ important motum in bonum vel in malum, et inter passiones concupiscibilis, quæ important quietem in bono vel in malo. Et sic patet, quod passiones irascibilis et principium habent a passionibus concupiscibilis, et in passionibus concupiscibilis terminantur (1).

Possunt etiam diversimodè comparari diversæ passiones utriuslibet appetitus concupiscibilis et irascibilis. Et primo quidem passiones concupiscibilis, quæ sunt circa bonum, cum iis, quæ malum respiciunt: quo pacto passiones prosecutivæ sunt priores aversativis: *Objecta concupiscibilis*, inquit S. Doctor, *sunt bonum et malum. Naturaliter autem bonum est prius malo, eo quod malum est privatio boni; unde et omnes passiones, quarum objectum est bonum, naturaliter sunt priores passionibus, quarum objectum est malum, unaquæque scilicet sua passione opposita; quia enim bonum queritur, ideo refutatur oppositum malum* (2). Deinde si passiones concupiscibilis, quæ sunt circa bonum, inter se conferas, possunt bifariam considerari, in ordine intentionis et executionis, cum enim bonum habeat rationem finis, in utroque ordine spectari potest. Itaque in ordine intentionis primum est gaudium et possessio boni, deinde desiderium, tertio amor; at in ordine executionis e converso primum est amor, secundo desiderium, tertio gaudium. At circa malum, utpote quod intendi tamquam finis nequit, solum restat comparatio

(1) S. Thom. 1, 2, quæst. 25, art. 1.

(2) S. Thom. 1, 2, quæst. 25, art. 2.

actuum in ordine executionis, in quo primum est odium, secundo fuga vel abominatio, tertio tristitia (1).

Denique inter passiones irascibilis, quæ important motum consequentem amorem et odium boni vel mali, oportet, quod passiones, quarum objectum est bonum, scilicet spes et desperatio, sint naturaliter priores passionibus, quarum objectum est malum, scilicet audacia et timor (2); ita tamen quod spes est prior desperatione, quia spes est motus in bonum secundum rationem boni, quod de sua ratione est attractivum, et ideo est motus in bonum per se; desperatio autem est recessus a bono, qui non competit bono, secundum quod est bonum, sed secundum aliquid aliud; unde est quasi per accidens. Et eadem ratione timor, cum sit recessus a malo, est prior, quam audacia. Quod autem spes et desperatio sint naturaliter priores, quam timor et audacia, ex hoc manifestum est, quod sicut appetitus boni est ratio, quare viletur malum, ita etiam spes et desperatio sunt ratio timoris et audaciæ. Nam audacia consequitur spem victoriæ, et timor consequitur desperationem vincendi, ira autem consequitur audaciæ: nullus enim irascitur vindictam appetens, nisi audeat vindicare, secundum quod Avicenna dicit (*De naturalibus*, lib. VI). Sic ergo patet, quod spes est prima inter omnes passiones

(1) Bonum, inquit S. Thom. (1. 2. quæst. 25, art. 2), habet rationem finis, qui quidem est prior in intentione, sed est posterior in executione. Potest ergo ordo passionum concupiscibilis attendi vel secundum intentionem, vel secundum consecutionem. Secundum quidem consecutionem illud est prius, quod primo fit in eo, quod tendit ad finem. Manifestum est autem, quod omne, quod tendit ad finem aliquem, primo quidem habet aptitudinem seu proportionem ad finem, nihil enim tendit in finem non proportionatum; secundo movetur ad finem; tertio quiescit in fine post ejus consecutionem. Ipsa autem aptitudo sive proportio appetitus ad bonum est amor, qui nihil aliud est, quam complacentia boni; motus autem ad bonum est desiderium vel concupiscentia, quies autem in bono est gaudium vel delectatio. Et ideo secundum hunc ordinem amor præcedit desiderium, et desiderium præcedit delectationem. Sed secundum ordinem intentionis e converso; nam delectatio intenta causat desiderium et amorem; delectatio enim est fructio boni, quæ quodammodo est finis, sicut et ipsum bonum, ut supra dictum est (quæst. XI, art. 3, ad 3).

(2) Circa ordinem vero inter desperationem ac timorem lege Suarez (*de passionibus* disp. 1, sect. 12, num. 8), et Valentia (loc. cit. punct. 2).

irascibilis (1). Ut ergo omnia in summam contrahantur, si ordinem omnium passionum secundum viam generationis (vel secundum executionem) scire velimus, primo occurrunt amor et odium; secundo desiderium et fuga; tertio spes et desperatio; quarto timor et audacia; quinto ira; sexto et ultimo gaudium et tristitia, quæ consequuntur ad omnes passiones, ut dicitur (*Ethic.* lib. II, cap. 5): *ita lamen quod amor est prior odio, et desiderium fuga, et spes desperatione, et timor audacia, et gaudium, quam tristitia, ut ex prædictis colligi potest (isto art. et art. 1 et 2 præc.)* (2). Quæ cum ita sint, amor est in ordine generationis primus, ultimus vero terminus delectatio vel gaudium (3).

secundum
perfectionem
vel dignitatem.

34. β) Sequitur comparatio passionum secundum perfectionem ac dignitatem. Quæ de re nihil certum dici potest; ex genere tamen suo passiones, quæ consistunt in prosecutione boni, perfectiores videntur esse passionibus, quæ consistunt in fuga (4). Deinde passiones concupiscibilis, saltem quæ consistunt in prosecutione boni, potiores sunt passionibus irascibilis, utpote quæ ad illas tamquam ad finem referuntur (5). Denique inter omnes passiones quatuor omnino censentur ex doctrina S. Thomæ præcipuæ, gaudium, tristitia, spes et timor. *Quarum duæ, scilicet gaudium et tristitia, principales dicuntur, quia sunt completivæ et finales simpliciter respectu omnium passionum; unde ad omnes passiones consequuntur, ut dicitur (*Ethic.* lib. II, cap. 5). Timor autem et spes sunt principales, non quidem quasi completivæ simpliciter, sed quia sunt completivæ in genere motus appetitivi ad aliquid. Nam respectu boni incipit motus in amore, et procedit in desiderium, et terminatur in spe; respectu vero mali incipit in odio, et procedit ad fugam, et terminatur in timore. Et ideo solet harum quatuor passionum numerus accipi secundum differentiam præsentis et futuri; motus enim respicit futurum, sed quies est in aliquo præsentis. De bono igitur præsentis est gaudium, de*

(1) S. Thom. 1. 2. quæst. 25, art. 3.

(2) S. Thom. 1. 2. quæst. 25, art. 3.

(3) Vide Barthol. Medina, In 1.^{am} 2.^æ quæst. 25.

(4) Cfr. S. Thom. 1. 2. quæst. 35, art. 6.

(5) Vide Suarez, loc. cit. num. 9; et Valentia, loc. cit.

malo præsentis est tristitia; de bono futuro est spes, de malo futuro est timor. Omnes autem aliarum passiones, quæ sunt de bono vel de malo præsentis vel futuro, ad has completivè reducuntur (1).

35. γ) Jam ut de contrarietate pauca dicamus, notandum est ex S. Thoma, cum passiones sint quidam motus, contrarietatem earum accipiendam esse secundum contrarietatem motuum vel mutationum. At in motibus et mutationibus est duplex contrarietas: *una quidem secundum accessum et recessum ab eodem termino, quæ quidem contrarietas est proprie mutationum, id est generationis, quæ est mutatio ad esse, et corruptionis, quæ est mutatio ab esse. Alia autem est contrarietas secundum contrarietatem terminorum, sicut dealbatio, quæ est motus a nigro in album, opponitur denigrationi, quæ est motus ab albo in nigrum.* Sic ergo etiam in passionibus duplex hujusmodi contrarietas spectari potest, nempe secundum contrarietatem objectorum, boni et mali, ac secundum accessum ab eodem termino. Verum in concupiscibili non potest reperiri nisi prima istarum contrarietatum. *Cujus ratio est, quia objectum concupiscibilis, ut supra dictum est (art. præc.), est bonum vel malum sensibile absolute. Bonum autem, in quantum bonum, non potest esse terminus ut a quo, sed solum ut ad quem; quia nihil refugit bonum, in quantum bonum, sed omnia appetunt ipsum. Similiter nihil appetit malum, in quantum hujusmodi, sed omnia fugiunt ipsum; et propter hoc malum non habet rationem termini ad quem, sed solum termini a quo. Sic igitur omnis passio concupiscibilis respectu boni, est ut in ipsum, sicut amor, desiderium et gaudium. Omnis vero passio respectu mali est ut ab ipso, sicut odium, fuga seu abominatio, et tristitia. Unde in passionibus concupiscibilis non potest esse contrarietas secundum accessum et recessum ab eodem objecto. At in passionibus irascibilis invenitur utriusque generis contrarietas. Etenim objectum irascibilis est sensibile bonum vel malum, non quidem absolute, sed sub ratione difficultatis vel arduitatis.... Bonum autem arduum sive difficile habet rationem ut in ipsum tendatur, in quantum est bonum, quod pertinet ad*

Quid dicendum
de contrarietate
passionum.

(1) S. Thom. 1. 2. quæst. 25, art. 4. Et vide Valentia, ibid. punct. a. fin.

passionem spei; et ut ab ipso recedatur, in quantum est arduum et difficile, quod pertinet ad passionem desperationis. Similiter malum arduum habet rationem, ut vitetur, in quantum est malum; et hoc pertinet ad passionem timoris. Habet etiam rationem, ut in ipsum tendatur, sicut in quoddam arduum, per quod scilicet aliquid evadit subjectionem mali; et sic tendit in ipsum audacia. Invenitur ergo in passionibus irascibilis contrarietas secundum contrarietatem boni et mali, sicut inter spem et timorem; et iterum secundum accessum et recessum ab eodem termino, sicut inter audaciam et timorem (1). Audacia enim ac timor circa idem versantur, nempe circa malum, sed audacia aggrediendo, timor vero fugiendo. Una tamen est passio in irascibili, videlicet ira, quæ nullum contrarium habet sive secundum contrarietatem terminorum, boni et mali, sive secundum accessum aut recessum ab eodem termino. Et ratio est quia ira causatur ex malo difficili jam injacente; ad cuius præsentiam necesse est, quod aut appetitus succumbat, et sic non exit terminus tristitiæ, quæ est passio concupiscibilis; aut habet motum ad invadendum malum lævum, quod pertinet ad iram; motum autem ad fugiendum habere non potest, quia jam malum ponitur præsens vel præteritum; et sic motui iræ non contrariatur aliqua passio secundum contrarietatem accessus et recessus. Similiter etiam nec secundum contrarietatem boni et mali: quia malo jam injacenti opponitur bonum jam adeptum, quod jam non potest habere rationem ardui vel difficultis; nec post adeptionem boni remanet alius motus, nisi quietatio appetitus in bono adeptio, quæ pertinet ad gaudium, quod est passio concupiscibilis. Unde motus iræ non potest habere aliquem motum animæ contrarium, sed solummodo opponitur ei cessatio a motu; sicut Philosophus dicit in sua Rhetorica (lib. 2, cap. 3, in princ.), quod mitescere opponitur ei, quod est irasci; quod non est oppositum contrarie, sed negative vel privative (2).

Ex quibus omnibus facile intelligitur passionem, quæ versantur circa bonum, potentiores esse suis contrariis, quia bonum ex suo genere fortius est ad trahendum appetitum,

Passiones,
quæ versantur
circa bonum,
potentiores

(1) S. Thom. 1. 2. quæst. 23, art. 2. Cfr. Suarez, *de anim.* lib. 5, cap. 5, num. 16.

(2) S. Thom. *ibid.* art. 3.

quam malum ad pellendum, quia nullum est tam malum, quod non habeat aliquam rationem boni conjunctam: bonum vero esse potest absque admixtione mali. Item prosecutio boni generat fugam mali: est ergo fortior ex suo genere. Unde omnium est potentissima passio amor, per se loquendo, quamvis per accidens, alias contingat esse vehementiores, etiam quoad alterationem, quam efficiunt in corpore. Aliæ etiam sunt natura sua potentiores ad excitandam iram (1).

sunt
passionibus,
quæ circa
malum
versantur.

Illud postremo notandum est, quod vel ipsa experientia demonstrat, passiones has multum pendere a complexione ac dispositionibus corporis, immo et ætate, sexu, nutritione aliisque adjunctis: unde alii aliis propensiores sunt passionibus. De bonitate vel malitia morali passionum hic disputari posset; verum rejicienda potius hæc controversia est ad Philosophiam moralem. Interea consuli potest S. Thomas (2).

Passionibus
alii sunt aliis
propensiores.

§ III.—UTRUM APPETITUS CONCUPISCIBILIS ET IRASCIBILIS REALITER DIFFERANT.

Et hæc erant præcipue dicenda de actibus seu passionibus appetitus irascibilis et concupiscibilis. Restat controversia, utrum hæc sint virtutes appetitivæ realiter distinctæ, an vero una sola diversimode considerata. Realem distinctionem tenent communiter Thomistæ (3) cum S. Thoma (4) multisque aliis veteribus Scholasticis, immo et SS. Patribus (5),

Utrum,
concupiscibilis
et irascibilis
re differant;
sententia
affirmans,

(1) Suarez, *de passionibus*, disp. 1, sect. 12, num. 10. Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 29, art. 3.

(2) S. Thom. 1. 2. quæst. 24. Cfr. Suarez, *de passionibus*, disp. 1, sect. 2; Valent. In 1.^{am} 2.^{am} disp. 3, quæst. 11, punct. 1, etc., etc., et alii passim veteres Theologi.

(3) Vide Colleg. Complutens. S. Thomæ (*de anim.* lib. 2. quæst. 8, art. 3, num. 66). Medina (In 1.^{am} 2.^{am} quæst. 23, *Sed oporæt pretium est*), Cosmæ de Lerma (*de anim.* lib. 2, quæst. 85), Complutenses Carmelit. (*de anim.* disp. 22, quæst. 2).

(4) S. Thom. 1. p. quæst. 81, art. 2; 1. 2. quæst. 23, art. 1; *de verit.* quæst. 25, art. 2; *de anim.* lib. 3, lect. 14; *Ethicor.* lib. 2, lect. 5, etc., etc.

(5) Apud Suarez (*de anim.* lib. 3, cap. 4), et Conimbricenses (*Ethicor.* disp. 6, quæst. 1, art. 2).

quibus accedunt ex Scotistis Cavellus (1) et Dupasquier (2), existimantes idem teneri a Subtili Doctore; ex nostratibus vero card. Toletus (3), Gregorius de Valentia (4), Joannes de Salas (5), Cosmus Alemanni (6), Azor (7), Conimbrienses (8), Rhodes (9) alique antiquiores, quibus adhaerent nostris diebus PP. Liberatore (10), Van der Aa (11), Bødder (12) et alii. Contrariam sententiam tuentur post Gabrielem Biel multi Scotistae (13), et ex nostris PP. Suarez (14), Petrus Hurtado (15), Franciscus Alphonso (16), Compton (17), Oviedo (18), Lossada (19), et inter recentiores cl. P. Mendive (20), qui omnes existimant eandem virtutem appetitivam vocari modo concupiscibilem, modo irascibilem, pro vario actu genere, quos exercet.

Utraque opinio videtur probabilis, verum neutra nititur argumentis, quae rem evincant. Nihilominus propter auctoritatem S. Thomae primam ut probabiliorē tuebimur.

38. PROPOSITIO 2.^a Concupiscibilis et irascibilis videntur esse duae virtutes realiter distinctae potentiae appetitivae.

- (1) Apud Mastrium, *de anim.* disp. 5, quæst. 6, num. 313.
 (2) *De anim.* disp. 11, quæst. 3, conclus. 1.
 (3) *De anim.* lib. 7, quæst. 26, conclus. 3.^a
 (4) In 1.^{am} 2.^{am} disp. 3, quæst. 1, punct. 1.
 (5) In 1.^{am} 2.^{am} tract. 9, disp. 1, sect. 1, num. 2.
 (6) *Summ. philos.* 3.^a 2.^{am} quæst. 85, art. 3.
 (7) *Instit. Moral.* tom. 1, lib. 3, cap. 2, quæst. 3.
 (8) *Ethicor.* disp. 6, quæst. 1, art. 2.
 (9) *Philos. perp.* lib. 3, disp. 2, quæst. 3, sect. 1, paragr. 2.
 (10) *Psycholog.* pars altera, cap. 1.us art. 4.
 (11) *Organolog.* propos. 53.
 (12) *Psycholog. rationalis*, lib. 1, cap. 4, num. 122.
 (13) Vide v. g. Mastrium (*loc. nup. cit.*), Pontium (*disp.* 10, quæst. 2, conclus. 2).
 (14) *De anim.* lib. 5, cap. 4, num. 3.
 (15) *De anim.* disp. 17, sect. 11, num. 61; et de passion. disp. 8, sect. 3, num. 2.
 (16) *De anim.* disp. 11, sect. 4, num. 75.
 (17) *De anim.* disp. 15, sect. 2, num. 2.
 (18) *De anim.* controv. 4, punct. 3, num. 2.
 (19) *De anim.* disp. 5, cap. 4, num. 126, 127.
 (20) *Psycholog.* num. 228.

Prob. 1.º Potentiæ specificantur, ac distinguuntur ex objectis formalibus. Atqui objectum formale concupiscibilis et irascibilis multum inter se discrepant. Nam aliud est bonum simpliciter tale vel prout delectabile, et aliud prout arduum et defendendum insurgendo contra obstacula. Immo vero bonum quatenus arduum ac defendendum, potius retrahit ab actu concupiscibilis. Ergo et ipsæ virtutes talia objecta respicientes distingui realiter debent.

Dices forte, bona hæc non esse adæquata potentiæ ipsi appetitivæ, sed tantum diversis generibus actu: unde objectum adæquatum esse rationem quamdam boni altiore et eminentiore. — *Respondeo*, licet per conceptum apprehendamus rationem quamdam boni altiore, eamque appetitui generatim sumpto assignemus, tamen hæc bona peculiariter, quæ concupiscibili et irascibili proposita sunt, adeo videri diversa, ut virtutes diversas postulent in potentia tam imperfecta et limitata, ac est sensitiva. Unde jure colligimus non dari reapse unam tantum in parte appetitiva potentiam, quæ altiore illam boni rationem respiciat (1).

Prob. 2.º Potentiæ recte quoque distinguuntur ex diverso modo operandi ac tendendi in objectum: ex quo principio conclusimus alibi realem distinctionem potentiarum cognoscuntur atque appetentium (2). Atqui concupiscibilis et irascibilis habent modum tendendi diversum Ergo...

Probatur Minor. Nam modus operandi concupiscibilis est magis passivus, magis activus modus irascibilis; concupiscibilis tendit in bonum uniendo se illi per affectum, in malum vero fugiendo, aut succumbendo, at irascibilis fertur in utrumque resistendo malis, expugnando impedimenta et obviam occurrendo adversariis. Unde etiam est contrarietas quædam inter utrumque appetitum, quia sæpe irascibilis se ad agendum excitat contra tendentiam concupiscibilis, debellando videlicet obstantia etiam cum labore et incommodis, quin etiam cum periculo vitæ, cum tamen concupiscibilis usque adeo querat, ut ita dicam, pacem, ut vel ipsa mala, si fugere nequeat, tolerare malit, quam repellere, nisi succurrat

- (1) Vide S. Thom. *de anim.* lib. 3, lect. 14, paragr. e.
 (2) Vide *Psycholog.* num. 40, pag. 168.

Concupiscibilis
 et irascibilis
 probabiliter re
 distinguuntur.

sententia
 negans.

irascibilis. Hoc pacto tristitia vel dolore confectus vir ob calamitatem aliquam, interdum erigit sese, atque ad spem, audaciam vel iram provocat. Præterea passiones unius impediunt passiones alterius, ut cum amor suffocat iram, vel vicissim ira compescit amorem. Concludendum ergo est cum S. Thoma, inclinationes irascibilis et concupiscibilis reduci non posse ad unum principium. *Quia interdum, inquit, anima tristibus se ingerit contra inclinationem concupiscibilis, ut secundum inclinationem irascibilis impugnet contraria; unde etiam passiones irascibilis repugnare videntur passionibus concupiscibilis. Nam concupiscentia accensa minuit iram, et ira accensa minuit concupiscentiam, ut in pluribus. Patet etiam ex hoc, quod irascibilis est quasi propugnatrix et defensatrix concupiscibilis, dum insurgit contra ea, quæ impediunt convenientia, quæ concupiscibilis appetit, et ingerunt nociva, quæ concupiscibilis refugit* (1).

Quædam
difficultates
solutæ.

39. **Objic. 1.º** Appetitus sensitivus sequitur internum sensum, ab eoque movetur. Ergo congruum est, ut non multiplicetur, nisi secundum multiplicatam interni sensus. Atqui sensus internus unus est, ad omne sensibile sese extendens, ut nos ipsi tamquam probabilius docuimus in *Psychologia* (2). Ergo et appetitus sit una duntaxat virtus, oportet, quæ bonum omne sensibile prosequatur (3).

Respondeo dist. conseq. Appetitus non est multiplicandus magis, quam internus sensus, nisi speciales militent rationes, *con.*; si militent rationes, quæ non militant pro interni sensus multiplicatione, *neg.*

Instabis. Omnes rationes, quæ pro appetitus sensitivi multiplicatione militant, æque valere deberent ad distinguendas easdem virtutes in voluntate; et nihilominus omnes unam agnoscunt in voluntate virtutem, quæ ad omnes actus et objecta se extendat—**Respondeo neg. conseq. et parit.,** quia voluntas, utpote spiritualis, longe latius habet objectum, nempe omne bonum. Argumentum vero, si quid valeret, probaret etiam ex opposito in intellectu assignandas esse

(1) S. Thom. 1, p. quæst. 81, art. 2.

(2) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 218, pag. 771.

(3) Suarez, *de anim.*, loc. cit., cap. 4, num. 2.

diversas vires cognoscitivas respondententes diversorum sensuum varietati.

Objic. 2.º Actus irascibilis et concupiscibilis ita sunt invicem connexi, ut nequeant commode separari. Ergo non sunt diversis potentiis attribuendi, sed uni eidemque. Prob. antec. Quia irascibile versatur circa bona jam concupita, quare Apostolus S. Jacobus interrogat: *Unde bella et lites inter vos nisi ex concupiscentiis vestris?* (1). Et Aristoteles etiam scribit animantium pugnas de rebus concupiscibilibus suscipi, de cibis, de veneris, etc. (2). Nihil ergo aliud defendit irascibilis, quam prius concupita, et proinde congruum est, ut eadem sit potentia concupiscens et defendens. Si enim tota ratio tuendi bonum est, quia appetitur, qua, quaeso, ratione tuetur una potentia, quod appetit altera? (3).

Respondeo 1.º retorquendo totum argumentum in actum appetitus et cognitionis præviæ; non enim minus, sed multo magis connexus est appetitus cum sensu proponente bonum, quod appetendum est; et nihilominus alia est potentia cognoscitiva, alia appetitiva. **Respondeo 2.º neg. conseq.** ob rationes jam factas. Et ad probationem item *neg. conseq.*, quia quamvis irascibilis defendat bona concupita, non tamen in illa fertur eodem modo, sed valde diverso; nec repugnat unam tueri, quod altera appetit, cum diversa sit ratio formalis tuendi, et appetendi.

Objic. 3.º Non sunt multiplicanda entia sine necessitate. Atqui nulla est necessitas multiplicandi virtutes in potentia appetitiva; nam re vera rationes nostræ non urgent. Ergo (4).—**Respondeo dist. Minor.** Non est necessitas certa et absoluta, *con.*; probabilis, immo probabilior, *neg.* Nam jam vides has quoque rationes adversariorum nec rem evincere, nec vim nostrarum rationum penitus elidere.

Objic. 4.º eadem potentia fertur ad utrumque extremum contrarium, sicut visus ad album et nigrum. Sed concupiscibilis terminatur ad conveniens, irascibilis ad noxium, quæ

(1) *Jacob. cap. 4. vers. 1.*

(2) *Arist. lib. 9 de animalibus, cap. 1.*

(3) Suarez, *ibid. num. 2.*

(4) Suarez, *ibid.*

sunt contraria, Ergo concupiscibilis et irascibilis sunt una simplex potentia. Præterea in omni actu irascibilis includitur actus concupiscibilis; nam ira importat concupiscentiam vindictæ. Respondeo ad 1.um neg. Minor. Nam et conveniens et noxium, seu bonum et malum, sunt utriuslibet virtutis objectum, nempe primario bonum et consequenter malum; sed diversas formalitates habent, prout ad concupiscibilem vel irascibilem pertinent. Respondeo ad 2.um dist. In omni actu irascibilis includitur actus concupiscibilis genericus et communis, scilicet appetitio, *conc.*; actus concupiscibilis proprius et specificus, *neg.*, vel *subdist.*: formaliter, *neg.*; præsuppositive aut terminative, ita nempe ut v. g. actus ire inchoetur, supposito prævio tristitiæ actu in concupiscibili, ac terminetur in actum gaudii subsequentem in concupiscibili propter vindictam, ut superius notavimus, ac docet S. Thomas (1), *conc.* (2).

Dices. Idem est mobile in principio, unde motus exorditur, in ipso motu atque in termino, ad quem motu suo pervenit. Ergo is irascibilis procedit ab actu concupiscibilis, ac terminatur in actum concupiscibilis, idem est cum ipso appetitu concupiscibili—Respondeo dist. anteced. Si mobile, quod est in principio et termino idem habet objectum et similem tendentiam, ac illud, quod est in motu, *conc.*; secus *neg.*

Objc. 5.º Si concupiscibilis et irascibilis re distinguantur, definiri non poterit, utra perfectior sit: hinc enim perfectior apparet irascibilis propter objectum illius altius et nobilius; illinc vero minus perfecta, cum tota ordinetur ad bonum concupiscibilis, quamobrem et passiones concupiscibilis, amor, desiderium et gaudium, dicuntur perfectiores passionibus irascibilis (3).—Respondeo circa hoc variare auctorum sententias, ut videre est apud Conimbricenses (4). S. Thomas censet irascibilem esse digniorem ac superiorem concupiscibili, primo propter quamdam excellentiam objecti, nam *respicit*

Uter appetitus perfectior sit, concupiscibilis-ne, an irascibilis.

(1) Vide r p. quæst. 81, art. 2, fin. corp.

(2) Vide S. Thom. *de verit.*, quæst. 25, art. 2, ad 9.um; et *de veritate*, quæst. 25, art. 2.

(3) Suarez, loc. cit.

(4) Loc. cit., art. 2.

bonum sub ratione cujusdam altitudinis, sicut victoria dicitur esse quoddam bonum, quamvis non sit cum delectatione sensus (1); deinde propterea quod in operando magis accedit ad rationem et voluntatem, Nam quod animal appetat id, quod est delectabile secundum sensum, quod ad concupiscibilem pertinet, hoc est secundum propriam rationem sensibilibus animæ; sed quod, relicto delectabili, appetit victoriam, quam consequitur cum dolore, quod ad irascibilem pertinet, compellit ei secundum quod attingi alicqualiter appetitum superiorem; unde irascibilis est propinquior rationi et voluntati, quam concupiscibilis. Et propter hoc incontinens iræ est minus turpis, quam incontinens concupiscentiæ, utpote minus privatus ratione, ut dicit Philosophus in II *Ethic.* (cap. VIII) (2). Unde etiam nobilior est fortitudo, quæ spectat ad irascibilem, temperantia, quæ in concupiscibili collocatur. Ad rationes vero in contrarium adductas in objectione dici potest, in primis non esse verum, quod irascibilis tota ordinetur ad bonum concupiscibilis; primario enim ordinatur ad suum proprium bonum, arduum, distinctum a bono concupiscibilis, quamvis secundario etiam ordinetur ad bonum concupiscibilis, et propterea scripsit Angelicus, quod *irascibilis quodammodo ad concupiscibilem ordinatur, sicut propugnatrix ipsius: ad hoc enim necessarium fuit animali per irascibilem victoriam de contrariis consequi, ut concupiscibilis sine impedimento suo delectabili poliretur* (3). Altera etiam probatio desumpta ex eo, quod passiones concupiscibilis sint perfectiores, non videtur universaliter vera.

Instabis. Actus irascibilis originem ducunt ab actibus concupiscibilis, et terminantur ad illos ut ad finem; quare spectari potest ille tamquam hujus minister.—Respondeo actus irascibilis non ducere originem a concupiscibilis actibus tamquam a causa efficiente, sed tamquam ab aliquo præsupponendo, ut excitari ad agendum irascibilis queat. Nec terminantur actus irascibilis ad actum concupiscibilis tamquam ad finem, *cujus gratia* illi sunt, sed tamquam ad finem, qui sine illorum opera obtineri nequit, nempe tamquam ad

(1) S. Thom. *Ethicor.* lib. 2, lect. 5, paragr. b.

(2) S. Thom. *de verit.* quæst. 25, art. 2.

(3) S. Thom. *ibid.*

aliquid suae opis indigens. Quae cum ita sint, irascibilis concupiscibilem juvat, non tam ut minister, quam ut protector. Verum haec ulterius urgere operae pretium non iudico, cum potissimum utrumlibet teneas circa relativam perfectionem irascibilis et concupiscibilis, eodem modo stare possit realis eorumdem distinctio (1).

ARTICULUS IV.

An et quo pacto appetitus sensitivus moveat voluntatem, ab eaque moveatur.

40. Reliquum est, ut quaedam attributa vel proprietates enucleemus, quae appetitui sensitivo conveniunt, quatenus est in homine, in quo propter conjunctionem cum ratione majorem sortitur perfectionem, sicut alibi notavimus de phantasia, aestimativa et memoria sensitiva hominis (2). Primo quaeri posset, utrum possit esse subjectum habituum; verum haec controversia commodius tractabitur, cum sermo erit de habitibus. Hic ergo inquirimus, quo pacto se habeat appetitus sensitivus respectu rationalis, ac nominatim utrum illum movere queat, et quo modo ab eo vicissim moveatur, eique subdatur.

§ I.—AN ET QUO PACTO APPETITUS MOVEAT VOLUNTATEM.

Quod voluntas aliquo modo moveatur ab appetitu, patet ipsa experientia: videmus enim nos saepe passionum motibus versus objecta sensibilia inclinari, et sic etiam ad peccatum pertrahi (3). Est tamen discrimen inter modum, quo sensus movet intellectum, et modum, quo appetitus movet voluntatem. Sensus enim per se et ex natura sua movet intellectum, quandoquidem species intelligibiles, quibus intellectus ad

(1) Plures difficultates adversus realem distinctionem vide, si lubet, apud S. Thom. locis cit., et alios veteres AA.

(2) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 204, pag. 723; num. 210, 211, pag. 742, 745; num. 213, pag. 754.

(3) Idipsum saepe docent Sacrae Litterae: vide v. g. *Galat.* cap. 5, vers. 17; *Roman.* cap. 7, vers. 23; *Jacob. epist. cathol.* cap. 1, vers. 14.

actum determinatur, non possunt haberi nisi ex sensibilibus, et cum concursu sensuum, remoto quidem exteriorum, proximo autem et instrumentali phantasiae, ut in praecedenti volumine declaratum reliquimus. At vero voluntas, cum non egeat speciebus, nec debeat ad actum suum quidpiam ex appetitu recipere, sed satis habeat cum propositione boni per intellectum facta, non movetur per se ab appetitu; sed e converso per se ac naturaliter voluntatis est appetitum movere, sicut ad superiorem pertinet inferiorem movere (1). Et in idem etiam recidit id, quod alias docet S. Thomas, quod appetitus sensitivus non potest directe movere voluntatem, agendo nempe in ipsam, ut immediate impellat eam ad actum, sed tantum indirecte (2).

Quod si quaeras, in quo sita sit ista motio indirecta, rem declarat S. Thomas dicens appetitum movere modo se tenente ex parte objecti, quatenus videlicet passio inducit variationem in objecto, vel efficit, ut objectum certo quodam modo appareat. Quamdiu enim durat passio, testante ipsa experientia, ita afficitur homo, ut objectum apprehendat tanquam bonum et conveniens, aut tanquam malum, quod certe aliter judicaret, si liber esset ejusmodi passione. Cum itaque voluntas non feratur in incognitum, sed tendat ad objectum, prout proponitur sibi ab intellectu; fit, ut inclinetur, et moveatur ad illud, quod intellectus, passione fascinante, hic et nunc bonum et conveniens iudicat, quodque nullatenus ampleretur, nisi passio intercessisset (3). Quod autem

movet autem
indirecte:

(1) Vide S. Thom., *de verit.* quaest. 3, art. 10.

(2) S. Thom. 1. 2. quaest. 77, art. 1; *de verit.* quaest. 22, art. 9, ad 6.um

(3) *Id, quod apprehenditur sub ratione boni et convenientis, movet voluntatem per modum objecti. Quod autem aliquid videatur bonum et conveniens, ex duobus contingit, scilicet ex conditione ejus quod proponitur, et ejus cui proponitur; conveniens enim secundum relationem dicitur, unde ex utroque extremorum dependet. Et inde est, quod gustus diversimode dispositus non eodem modo accipit aliquid ut conveniens, et ut non conveniens. Unde Philosophus dicit (Ethic. lib. III, cap. 5, a med.): Qualis unusquisque est, talis finis videtur ei. Manifestum est autem, quod secundum passionem appetitus sensitivi immutatur homo ad aliquam dispositionem: unde secundum quod homo est in passione aliqua, videtur ipsi aliquid conveniens, quod non*

Constat
experientia,
quod appetitus
moveat aliquo
modo
voluntatem;

et quibus
modis.

voluntas ex vi passionis abripiatur ad aliquid appetendum etiam contra speculativum dictamen rationis, illud malum iudicantis, docet S. Thomas fieri posse ex eo quod passio impedit, ne ratio rem consideret, quod tribus modis accidit: α) per quamdam *distractionem* vel *abstractionem*, ut loquitur S. Thomas (1), nempe per debilitationem voluntatis ex vehementiori aestu passionis. *Cum enim omnes potentie animæ, inquit, in una essentia animæ radicentur, necesse est, quod, quando una potentia intenditur in suo actu, altera in suo actu remittatur, vel etiam totaliter in suo actu impediatur; tum quia omnis virtus ad plura dispersa sit minor, unde e contrario quando intenditur circa unum, minus potest ad alia dispergi; tum quia in operibus animæ requiritur quedam intentio, quæ dum vehementer applicatur ad unum, non potest alteri vehementer attendere. Et secundum hunc modum per quamdam distractionem, quando motus appetitus sensitivi fortificatur secundum quamcumque passionem, necesse est, quod remittatur, vel totaliter impediatur motus proprius appetitus rationalis, qui est voluntas (2).*

β) Secundo passio impedit considerationem rationis per contrarietatem, quia plerumque passio inclinatur ad contrarium huius, quod scientia universalis (in mente circa rem existens) habet (3). Etenim quando passio est fortis circa aliquod particulare, repellit contrarium molum scientiæ circa idem particulare, non solum distrahendo a consideratione scientiæ, ut supra dictum est, sed etiam corrumpendo per viam contrarietatis; et sic ille, qui in forti passione est constitutus, etsi consideret aliquo modo rem universalem, in particulari tamen impeditur ejus consideratio (4). γ) Tertio denique passio voluntatem ad suum objectum pertrahit impediendo attentionem et considerationem rationis per quamdam immutationem corporalem, ex qua ratio

videtur ei extra passionem existentem, sicut irato videtur bonum, quod non videtur quieto; et per hunc modum ex parte objecti appetitus sensitivus movet voluntatem. S. Thom. 1. 2., quæst. 9, art. 2. Cfr. 1. 2., quæst. 77, art. 1.

(1) S. Thom. 1. 2., quæst. 77, art. 1 et 2.

(2) S. Thom. ibid., art. 1. Cfr. *de malo*, quæst. 3, art. 9 in med.

(3) S. Thom. 1. 2., quæst. 77, art. 2.

(4) S. Thom. *de malo*, quæst. 3, art. 9.

quodammodo ligatur, ne libere in actum exeat; sicut etiam somnus vel ebrietas, quadam corporali transmutatione facta, ligat usum rationis. Et quod hoc contingat in passionibus, patet ex hoc quod aliquando, cum passionis multum intenduntur, homo amittit totaliter usum rationis; multi enim propter abundantiam amoris et iræ sunt in insaniam conversi. Et per hunc modum passio trahit rationem ad iudicandum in particulari contra scientiam, quam habet in universali (1). Cæterum quando voluntas ex impetu passionis ad malum inducitur, dici solet peccare ex infirmitate. Ad cuius evidentiam, inquit Angelicus, considerare oportet, quid per nomen infirmitatis intelligamus. Est autem hoc accipiendum ex similitudine infirmitatis corporis. Est autem corpus infirmum, quando aliquis humor non subditur virtuti regitivæ totius corporis; puta cum aliquis humor excedit in caliditate vel frigiditate vel in aliquo huiusmodi. Sicut autem est quedam vis regitiva corporis, ita ratio est regitiva omnium interiorum affectionum: unde cum aliqua affectio non est moderata secundum regimen rationis, sed excedit, aut deficit, dicitur esse animæ infirmitas; et hoc maxime contingit secundum affectiones appetitus sensitivi, quæ passiones dicuntur, ut timor, ira, concupiscentia et huiusmodi. Unde antiqui huiusmodi animæ passiones ægritudines animæ vocabant, ut Augustinus dicit in lib. de Civ. Dei (XIV, cap. VII, circa fin.) Illud ergo ex infirmitate homo agere dicitur, quod agit ex aliqua passione, puta ex ira vel timore vel concupiscentia, vel aliquo huiusmodi (2).

Peccatum
ex infirmitate.

Quæ cum ita sint, plane constat, ad voluntatem in officio virtutum omnino continendam, quantopere juvet passionum mortificatio et custodia sensuum. Verum querendum jam est,

Quantum valent
passionum
mortificatio.

§ II. QUO FACTO MOVEATUR APPETITUS A VOLUNTATE.

41. PROPOSITIO 6.^a *Appetitus sensitivus moveatur a voluntate, eidemque subditur, non tamen despote, ut ajunt, sed politice.*

(1) S. Thom. 1. 2., quæst. 77, art. 2.

(2) S. Thom. *de malo*, quæst. 3, art. 9.

Appetitus
moveretur
a voluntate,
eidemque
obedit;

Probatur prima pars: *Appetitus movetur a voluntate eademque obedit*. 1.º Experientia. Videmus enim passim nos compescere passionum fluxus, ut aliud faciamus, quam quod impetus appetitus pugnaciter contendit. 2.º Idem quoque a priori demonstratur. Certum est enim in homine pugnant adesse posse, ac porro adesse inter utrumque appetitum, sensitivum et rationalem; propterea quod quædam proponuntur per sensum bona, quæ talia quidem sunt parti animali, non tamen sunt bona, sed mala, parti rationali, ut superius notatum reliquimus. Ergo nisi velimus hominem esse monstrosam quamdam naturam, oportet, ut inter pugnantes invicem appetitus ordo aliquis adsit ac mutua subordinatio. Atqui nullus alius esse potest rectus ordo, nisi ut voluntas seu appetitus rationalis sensitivo dominetur, isque vicissim illi obediat; quia id postulat cum ordo ipse perfectionis ac dignitatis, tum excellentia et universalitas cognitionis intellectualis, quam sequitur voluntas. Quare Deus indixit homini ratione voluntatis: *Sub te erit appetitus ejus (peccati) et tu dominaberis illius* (1). Itemque: *Post concupiscentias tuas ne eas* (2).

non tamen
despoticæ,
sed politice.

Probatur secunda pars: *Appetitus sensitivus non subjicitur, nec obedit voluntati despoticæ, sed politice*, prout post Aristotelem (3) loquuntur Scholastici. *Dicitur enim despoticus principatus, quo aliquis principatur servis, qui non habent facultatem in aliquo resistendi imperio principantis, quia nihil sui habent. Principatus autem politicus et regalis dicitur, quo aliquis principatur liberis; qui etsi subdantur regimini præsentis, tamen habent aliquod proprium, ex quo possunt reniti principantis imperio* (4); nec reguntur nisi hortatu ac suasionibus et consiliis aliisque mediis moralibus. Atqui appetitus sensitivus sæpe renititur, ac recalcitrat adversus imperium voluntatis, nec sæpe flectitur nisi adhibitis mediis moralibus: secus atque membra corporis, regimini illius subjecta, quæ parent illico ad nutum illius, nisi naturali aliquo impedimento teneantur (5). Ergo appetitus sensitivus non despoticæ,

(1) Genes. cap. 4, vers. 7.

(2) Eccli. cap. 18, vers. 30.

(3) Aristot. *Politico*. lib. 1, cap. 3.

(4) S. Thom. 1 p. quæst. 81, art. 3, ad 2.um

(5) Vide S. Thom. loc. nup. cit.

sed politico duntaxat imperio subjicitur rationali. Quamobrem dolens exclamavit S. Paulus: *Videō aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati* (1). Et: *Caro concupiscit adversus spiritum* (2). Ratio vero hujus rei hæc reddi potest. Appetitus sensitivus nequit tendere nisi in objectum sensatione propositum; unde regi, varieque moveri potest per illam potentiam, quæ proponere illi objectum queat. Id autem voluntas præstat, non quidem immediate per se, quia non est potentia cognoscitiva, sed per rationem. Et quamvis nec ratio potest appetitui sensitivo objectum immediate proponere, quia ejusmodi propositio non proportionatur potentie sensitivæ atque organicæ, at potest per sensum internum. Hoc ergo pacto voluntas modo avertendo cogitationem ad alia, ut vivida objecti sensibilis imaginatio sopiatur, vel certe obscuretur, modo faciendo, ut ratio consideret rei turpitudinem, damna consecutura et adjuncta personæ atque officia, etc., in causa esse potest ex illa intima necessitudine, quæ adest inter potentias ejusdem subjecti, ut sensus internus, imaginatio et æstimativa, aliter jam apprehendat, ac judicet objectum, ac prius, in suo utique ordine sensibili, et sic proponat appetitui, unde concupiscentia ejus mitigetur, ac deferveat, et hoc pacto rationis imperio subdatur. Ex quo vides appetitum regi per voluntatem non cogendo, sed mediis moralibus politice moderando (3). Cæterum radicem rebellionis appetitus sensitivi contra voluntatis imperium repetit S. Thomas, non ex ipsa virtute animæ appetitivæ, sed ex dispositione corporis, in quo illa subjectatur (4).

42. **Objicies 1.º** Si appetitus noster subditur rationi et voluntati, erit ignobilior appetitu brutorum, qui nulli subiacet. Atqui hoc dici nequit.—**Respondeo neg.** Major. Immo vero, ut recte monet Suarez (5), aptitudo humani appetitus,

Quædam
objecta soluta.

(1) Rom. cap. 7, vers. 23.

(2) Galat. cap. 5, vers. 17.

(3) Cfr. Suarez, *de anim.* lib. 5, cap. 6, num. 2; apud quem hæc fusius pertractata reperies in tract. *de voluntar. et involuntar.* disp. 10, sect. 2.

(4) Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 17, art. 7.

(5) Loc. cit. num. 3.

ut subjiçatur rationi, magna perfectio ejus est, siquidem melius est nobilissimo obedire, quam esse infimum in imperando. Unde ob hanc subjectionem is appetitus capax est virtutis et vitii, ut cum S. Thoma communis tenet opinio (1). Quemadmodum etiam voluntas nostra multo perfectior est, quando Spiritus S. motioni subditur, quam cum ipsa se movet, namque *ubi Spiritus Domini, ibi libertas* (2).

Objic. 2.º Si politice movet voluntas appetitum sensitivum, aliqua erit in hoc agnoscenda libertas, tum quia politica obedientia in libertate fundatur; tum quia vel potest renuere, vel non. Si non potest, jam serviliter obediet; si potest, ergo liber erit, quia, cum posset renuere, obedit.—Respondeo *neg.* Major., nec urgent rationes adjectæ. Cum enim appetitus dicitur obedire politice, non est intelligenda locutio univoce cum obedientia civium liberorum, sed metaphorice per quamdam analogiam; quia nempe non cogitur actione physica in ipsum exercita, sed dicitur quasi moraliter modo jam declarato; sicut ipsa quoque bruta animantia sæpe non vi trahuntur ad aliquid faciendum, sed ostensione objecti, blanditiis vel aliis similibus modis alliciuntur. Appetitus ergo dicitur obedire rationi, non quia liber est, sed quia potest induci per sensum internum, ut aliter afficiatur. Verum de hoc specialis quæstio instituenda est propter Cajetanum, qui non veritus est appetitui sensitivo libertatem asserere.

Prius tamen notandum est appetitum hunc obedire rationi etiam quoad supernaturalia. Quamvis enim nequeat moveri a supernaturalibus, quatenus supernaturalia sunt, quo pacto cognitionem omnem sensitivam excedunt; nihilominus ex cognitione et amore rerum supernaturalium, in intellectu et voluntate existentibus, movetur sæpe appetitus, prout jam superius notatum reliquimus ex S. Thoma (3). Idque vel ipsa experientia confirmat, «nam ex consideratione supernaturalium oritur sensibilis delectatio in appetitu etiam usque ad lacrymas, quod indicio est, ipsismet appetitum ferri per

(1) Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 50, art. 3; et 56, art. 4. quæst. 74, art. 2 et 3.

(2) S. Paulus, 2 *Corinth.* cap. 3, vers. 17.

(3) Vide supra num. 18, pag. 20. S. Thom. 1. 2. quæst. 31, art. 1, ad 1.^{am}

amorem in res illas, quod exponi potest in hunc modum. Namque dum intellectus supernaturalia considerat, formantur in cogitativa phantasmata nonnulla representantia objecta eadem sub ratione aliqua sensibili, tamquam propria bona ipsius appetentis, unde jam appetitus ipse movetur, cogitatione scilicet illarum rerum, atque adeo ferri aliquo modo in Deum ipsum valet; sic mens Deum concipit sub aliqua ratione sensibili, tuncque pariter imaginatio format sibi idolum cuiusdam boni sibi maxime convenientis sub ratione sensibili, ut creantis, seu conservantis: hoc ergo modo potest moveri appetitus ex cogitatione supernaturalium» (1).

§ III.—UTRUM APPETITUS SENSITIVUS LIBERTATE POLLEAT.

43. Cardinalis Cajetanus adeo perfectum voluit in homine sensitivum appetitum, ut etiam libertate præditum existimaret ex seipso, non solum ex participatione voluntatis, quo pacto etiam pes et manus et reliqua corpora membra, quæ voluntatis ductui ac directioni subduntur, libera dici solent in suis actibus, extrinsece videlicet quatenus motus et actus eorum possunt poni, vel non poni ad nutum et imperium voluntatis. Neque solum libertatem intrinsecam et propriam concessit appetitui Cajetanus, sed eandem doctrinam ex S. Thoma deduci arbitratus est. Nam S. Doctor concedit in appetitu sensitivo posse esse veniale peccatum (2), non autem mortale (3), ubi appetitum procul dubio spectasse dicendus est secundum se vel ex propriis; si enim intellixisset appetitum, quatenus a voluntate dirigitur, non negasset posse dari quoque mortale peccatum in appetitu. Accedit, quod appetitus sensitivus, utique ex conjunctione cum rationali, capax est etiam virtutis ac vitii. Id autem fieri nequit sine libertate. Hæc tamen singularis doctrina intolerabilis videtur cæteris Philosophis ac Theologis.

44. PROPOSITIO 3.^a Appetitus sensitivus, quamvis habeat in homine libertatem aliquam participatam, non tamen propriam sibi que intrinsecam.

(1) Suarez, *de anim.* lib. 5, cap. 6, num. 7.

(2) S. Thom. 1. 2. quæst. 74, art. 4, ad 3.^{am}

(3) Id. ib. in corp.

Appetitus
obedit rationi
etiam quoad
supernaturalia.

Sententia
cardin. Cajetani
circa
libertatem
appetitui sensi-
tivi,

communiter
ab aliis
explora,

refutatur.

Appetitus in
homine habet
libertatem
participatam,

Probatur prima pars: *Appetitus sensitivus habet in homine libertatem participatam.* Constat ex dictis modo de subjectione appetitus sensitivi. Quamvis enim non despotice, politice certe obedit, ac subditur imperio rationis et voluntatis. Si autem subicitur voluntatis imperio, jam libertatem ejus participat. Idque ipsa experientia confirmat; nam sæpe ira per imperium voluntatis compescitur, alias ex voluntatis arbitrio magis inflammatur; idemque dic de concupiscentia et aliis passionibus. At si ex imperio voluntatis poni, vel cessare, augeri, vel imminui possunt actus appetitus, profecto liberi dicendi sunt, extrinsece nimirum ex directione liberæ voluntatis, atque adeo libertatis participatione.

non tamen
propriam sibi
et intrinsecam.

Probatur altera pars: *Nulla est in hominis appetitu libertas sibi propria et intrinseca.* 1.º Hæc est Patrum doctrina, quam revereri, ut par est, atque amplecti Philosophus christianus debet. Nam eam vel diserte docent, vel certe subaudiunt, cum peccatum dicunt nisi in voluntate esse non posse, propterea quod ad peccatum requiritur omnino libertas (1). Idem docet S. Thomas innumeris in locis, ut cum asserit in passionibus non esse bonitatem vel malitiam, laudem vel vituperationem, meritumve secundum se, sed solum secundum quod subjacent imperio rationis et voluntatis (2); vel cum diserte tradit in hoc voluntatem seu appetitum rationalem a sensitivo discrepare, quod ille, secus atque hic, habeat dominium suæ naturalis inclinationis, ut eam possit sequi vel non sequi (3). Denique, ut alios omittamus, eadem est doctrina S. Bonaventuræ (4).

(1) Vide S. Basil. (*In instructione eorum, qui vitam ducere perfectam volunt.*), Origen. (homil. 29 in *Numeros*), S. Joann. Chrysost. (homil. 2.^a *Imperfecti*, et homil. 13 ad *Roman.*), S. August. (*Retractat.* lib. 1, cap. 9 et 14; *de liber. arbit.* lib. 3, cap. 18; lib. *de duabus animal. contr. Manich.* cap. 10; *de vera et falsa relig.* cap. 14; et serm. 43 *de verbis Domini*), S. Anselm. (In epist. ad *Roman.* cap. 6, vers. 12).

(2) Vide 1. 2. quæst. 24, art. 1; quæst. 59, art. 1; quæst. 14, art. 3; 2. 2. quæst. 35; 2.^a dist. 24, quæst. 3, art. 2; dist. 36, quæst. 1, art. 2; *de malo*, quæst. 10, art. 1, ad 1.um; quæst. 12, art. 2, ad 1.um; *Ethicor.* lib. 2, lect. 5, paragr. 8; *de verit.* quæst. 26, art. 6, etc. etc.

(3) Vide S. Thom. *de verit.* quæst. 22, art. 4, corp. et ad 1.um; quæst. 23, art. 1.

(4) 2.º dist. 24, secund. part., a. 2, quæst. 2.^a, et a. 3.º quæst. 1.^a et 2.^a

Prob. 2.º Appetitus sensitivus sequitur cognitionem sensitivam. Atqui appetitus sequens cognitionem sensitivam non potest esse liber. Nam appetitus liber necessario supponit judicium aliquod, universale et indifferens proponens objectum, ut latius inferius declarabitur. Atqui in cognitione sensitiva neque est judicium neque cognitio ulla, universale atque indifferens proponens objectum. Ergo fieri nequit, ut sit libertas in appetitu sensitivo.

Prob. 3.º Quia si appetitui sensitivo in homine secundum se competeret libertas, etiam competeret in brutis. Nam ejusdem naturæ est appetitus in brutis animantibus atque in homine, utpote quæ fluit ab animalitate; nec potest esse excellentior in homine, nisi extrinsece ac per participationem a ratione ac voluntate. Atqui nefas est brutis concedere libertatem; nam secus etiam laudis ac vituperationis, meriti ac demeriti, atque adeo jurium capacia forent. Ergo...

Prob. 4.º Si actus appetitus sensitivi ex seipsis esset liber, ac proinde posset malus esse independentem a voluntate; peccaret homo sæpe contra voluntatem, imo vero simul peccaret, et bene ageret circa idem objectum, nimirum si appetitus cuperet turpe objectum, voluntas vero renueret. Atqui hoc absurdum est. Hinc concupiscentia, quæ in appetitu sensitivo inest, jam nocere posset homini etiam per voluntatem non consentienti. Atqui negat sacrum Tridentinum Concilium, *concupiscentiam... quæ ad agonem relicta est etiam in baptizatis, posse nocere non consentientibus, sed per Jesu Christi gratiam repugnantibus* (1). Ergo...

Argumenta vero Cajetani non urgent. Primum desumptum ex auctoritate S. Thomæ aperte est contra ipsum S. Doctorem tum in locis nuper laudatis, tum in eadem quæstione pro se adducta a Cajetano; nam ibi in præcedenti articulo diserte docet peccatum esse in sensualitate, quatenus *sensualitas, id est appetitus sensitivus, nata est a voluntate moveri* (2). Verum ergo non est, mentem Angelici in loco allegato eam esse, quod appetitus sensitivus ex sese atque

Cajetani
rationes
solvuntur.

(1) Concil. Trident. sess. 5, vers. fin. num. 5. Vide apud Deuzinger, *Enchiridion*, num. 674, pag. 182. Wirceburgi, 1804.

(2) S. Thom. 1. 2. quæst. 74, art. 3 in corp.